

Warszawa, 23-08-2024 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Wojciech Brzozowski

IX.517.1386.2020.ED

Pan
płk dr Andrzej Pecka
Dyrektor Generalny
Służby Więziennej

Szanowny Panie Dyrektorze,

w związku z tym, że w dniu 11 lipca 2024 r. zapadł wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie W.W. przeciwko Polsce (skarga nr 31842/20), dotyczący transpłciowej skazanej, której sprawa indywidualna była też prowadzona w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich, chciałbym skorzystać z tej okazji, aby podnieść kilka kwestii dotyczących materii objętej skargą.

Sprawę W.W. należy uznać za szczególnie istotną ze względu na zagadnienia systemowe, których ona dotyczy, co potwierdzają złożone w niej aż trzy *amicus curiae*. W sprawie Trybunał zastosował środki tymczasowe, co też zdarza się niezbyt często. Mimo że zarzuty skarżącej były szersze, Trybunał ograniczył się do oceny odmowy kontynuowania terapii hormonalnej na tle art. 8 EKPC, stanowiącego o prawie

do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego. W wyroku stwierdzono, że Polska dopuściła się naruszenia tego przepisu.

Rzecz w tym, że całościowe wykonanie wyroku, do czego Polska jest zobowiązana konwencyjnie, powinno w moim przekonaniu polegać na zajęciu się zagadnieniem transpłciowych więźniów szerzej aniżeli tylko w zakresie opieki medycznej, zapewnienia dostępu do leków hormonalnych i lekarzy specjalistów. W tym aspekcie warto uwzględnić szereg rekomendacji, opracowanych między innymi przez Światową Organizację Zdrowia¹, stanowiących o konieczności stworzenia systemu wsparcia i akceptacji płci odczuwanej. Problem jest bardziej złożony i wymaga, jak się wydaje, nie tylko wdrożenia odpowiednich szkoleń dla funkcjonariuszy SW², lecz również opracowania przez Dyrektora Generalnego SW wytycznych odnoszących się do zasad postępowania w przypadku pozbawienia wolności osoby w procesie tranzycji płci lub osoby już po dokonaniu korekty płci, tak aby zminimalizować ryzyko dalszych naruszeń Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Do zagadnień tych szczegółowo odnoszą się wydane w 2024 r. zalecenia Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT)³. Informacje w tym obszarze zostały przedłożone Panu Dyrektorowi także przez Helsińską Fundację Praw Człowieka⁴. Nie powielając treści zawartych w piśmie Fundacji, pragnę jedynie podkreślić, że osoby transpłciowe, zaliczane do grupy osadzonych szczególnie wrażliwych (*vulnerable prisoners*), powinny być chronione przed wszelkimi przejawami ewentualnej przemocy ze strony więźniów i funkcjonariuszy. CPT zwraca uwagę, że już na etapie przyjęcia do jednostki penitencjarnej należy zapytać o identyfikację płciową i wprowadzić te dane do Centralnej Bazy Osób Pozbawionych Wolności – czego dotychczas nie czyniono.

¹ Zob. <https://www.who.int/standards/classifications/frequently-asked-questions/gender-incongruence-and-transgender-health-in-the-icd>.

² Wystąpienie RPO z 6 sierpnia 2024 r. do Dyrektora Generalnego SW, KMP.571.14.2024.KKo; dot. wdrożenia do programu szkoleń podręcznika ODIHR pt. „Przemoc seksualna i przemoc związana z płcią w miejscach pozbawienia wolności – zapobieganie i reagowanie. Standardy, rozwiązania, przykłady z regionu OBWE”.

³ CPT, Transgender persons in prison. Prison standard. Extract from the 33rd General Report, CPT/Inf (2024) 16-part, Strasbourg 2024.

⁴ Pismo HFPC z 19 lipca 2024 r. do Dyrektora Generalnego SW, l.dz. 292/2024/PIP/ZG.

Muszę w tym miejscu podkreślić, że w moim przekonaniu pozyskanie takiej informacji przez Służbę Więzienną w celu uchronienia osoby osadzonej przed niewłaściwym traktowaniem – zwłaszcza jeżeli pytanie o tożsamość płciową zostanie zadane w odpowiedniej formie oraz zapewniona zostanie możliwość odmowy udzielenia odpowiedzi – służyłoby legitymowanemu celowi i nie mogłoby zostać uznane za naruszenie prawa do prywatności. Transpłciowi więźniowie powinni być nazywani imieniem zgodnym z płcią odczuwaną, móc nosić odzież zgodną z odczuwaną płcią, a kontrola osobista powinna być co do zasady przeprowadzana przez funkcjonariusza płci zgodnej z płcią odczuwaną przez taką osobę. Do tego należy dodać kwestię rozmieszczenia więźniów w oddziale zgodnym z płcią odczuwaną i zapewnienia poprawnych interakcji międzyludzkich.

Wszystkie te rekomendacje Europejskiego Komitetu wymagają przeanalizowania i rozważenia co do sposobu ich wdrożenia w praktyce w polskich jednostkach penitencjarnych. Będzie to zapewne wieloetapowy i rozłożony w czasie proces, ale wytyczne Pana Dyrektora są kluczowe dla jego pomyślności.

W związku z powyższym uprzejmie proszę Pana Dyrektora o informację, jakie działania podjęła bądź planuje podjąć Służba Więzienna w reakcji na wydany wyrok ETPC w sprawie W.W. przeciwko Polsce oraz opublikowane przez CPT zalecenia dotyczące osób transpłciowych pozbawionych wolności w jednostkach penitencjarnych.

Z poważaniem

Wojciech Brzozowski

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/